

# МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ИЗДАВА

ВАРНЕНСКОТО МЕДИЦИНСКО ДРУЖЕСТВО

Излиза на 1, 10 и 20 число сѣки мѣсецъ

ЦѢНАТА ЗА ГОДИНА  
Въ България 8 лева  
Въ странство 8½ « златни

ПОДПИСКИ СЕ ПРИЕМАТЪ  
ВЪ РЕДАКЦИЯТА НА  
«Медицинско Списание», Варна

## РЕДАКЦИОННИЙ КОМИТЕТЪ:

Д-ръ Юрдановъ  
„ Пюсюлюиевъ

Д-ръ Севвовъ  
„ Ивановъ.

**СЪДЪРЖАНИЕ:** Сѣянието на ориза въ Южна България. —

## Сѣянието на ориза въ Южна България.

Отъ Д-ръ А. Головина.

*Рефератъ четенъ въ заседание на Варнен. Медич. Дружество*  
отъ 20 Августъ 1883 год.

Нѣма съмнение че всѣко едно правителство трѣбва да оказва възможно съдѣйствие и улеснение за развитието на такива само клонове отъ земледѣлческата индустрия, производителността на които ще бѣде полезна както за земледѣлцитѣ, тъй и за самото правителство. Ние мислимъ че сѣянието на ориза не принадлежи къмъ полезнитѣ клонове на индустрията, защото то спира воденицитѣ да не работятъ по нѣколко мѣсеца, разваля ливадитѣ, които киснатъ подъ вода между чалтицитѣ, лишава отъ нужното количество водасѣидбитѣ и бостанитѣ освѣнъ това, и то е най главното, сѣянието на ориза докарва разни болѣсти, особно *блатната треска*, които истощаватъ и ослабватъ тѣлесно земледѣлческото и работното население, и съ това го лишаватъ отъ възможность

да обработва повече земя, а слѣдователно, по този начинъ се намалява и количеството на данѣка. Още е въпросъ да ли правителството би получавало по малко данѣкъ, ако вмѣсто оризъ би се сѣяло друго нѣщо, по безвредно, както за здравето тъй и за другитѣ производства на земледѣлцитѣ. Отъ друга страна нѣма съмнѣние че сѣяннето на ориза дава голѣми облаги и выгоди на нѣколко чорбаджии които всѣкога се експлоатироваха земледѣлческото население аъ страната. Оризосѣяннето не е такова производство което може да ползува цѣлото население; то е съсредоточено само въ нѣколко рѣще, между които има даже и лица съ държавна служба. Ако сравнимъ въ дребната продажба, даже на Пловдивския пазаръ, цѣнитѣ на европейския и на мѣстния оризъ, то разликата ще излѣзе съвършенно незначителна, безъ да се говори вече за това че европейския оризъ е по чистъ и не съдържа въ себе си толкова плевели и други. тъй щото за конкуренция навънъ не може да бѣде и дума. Защитницитѣ на оризосѣяннето до сега се основаватъ върху отсъствието на статистика, която би доказвала че то е вредително. Но този дѣтински аргументъ не издържа никаква критика. Моли Ви се ако турцитѣ не се водили статистика даже за онѣзъ българе, които отъ тѣхъ се испокланя и испобѣсени, то какъ можахте да чацате отъ тѣхъ да водятъ тѣ статистика по селата за разболѣвшата и измрѣларайя, която работяше у тѣхъ бадава, по чифлицитѣ?! . . . . Този чорбаджийски софизмъ може да бѣде обърнатъ и иначе: ние, противницитѣ на сѣяннето на ориза, отъ своя страна можемъ да кажемъ, че до сега не е съществувала никаква статистика, която би доказвала че ако нечислившъ вѣнчкитѣ загуби които донася този клонъ на земледѣлческата индустрия на воденицитѣ земледѣлцитѣ, и т. н., и притуримъ къмъ това и загубитѣ на правителството отъ намаляването на данѣка отъ тѣзи производства, не ще дойдемъ до заключение че страната губи отъ оризосѣяннето. Казватъ че правителството може да получи отъ чалтицитѣ до 60,000 л. приходъ на годината, но какво значатъ тѣ въ държавния бюджетъ, когато толкова хора

страдатъ отъ оризосѣянието, било по причина на болѣсти, било по причина на отнеманieto на водата, и т. н. Намъ ни привеждатъ за примѣръ Италия и Алжиръ. Първо Италиянитѣ сѣятъ оризъ по такива мѣста къдѣто не може да се посѣе нищо друго, тогава когато у насъ не е тъй; второ тамъ водата, почти навсѣгждѣ къдѣто се сѣе ориза истича безъ да се застон на едно мѣсто и третъо Италия има такива блата, като понтийскитѣ и другитѣ, които и да сѣешъ и да не сѣешъ оризъ, докарватъ треска. За това тамъ преди всичко се стараятъ да изсушаватъ блатата, насаждатъ дървета (*Eucalyptus globulus*) а сетиѣ прекратяватъ и сѣянието на ориза. Колкото за Алжиръ, то той се намира въ такива също робекъи отношения къмъ Франция въ каквито се намирахме ние въ отношение къмъ Турция, до нашето освобождение. Като у насъ агитѣ не питаха райята, полезно ли е, или не, за нея сѣянието на ориза, тъй също и Французитѣ не питатъ алжирското население — желае ли то да се сѣе тамъ оризъ, или не. Разликата въ това отношение между турцитѣ и французитѣ е само тази, че французитѣ при сѣянието взиматъ нужнитѣ агитнически мѣрки, когато въ турското па и сега у насъ подобни мѣрки съществуватъ само на книга, но и вземениитѣ мѣрки не спиратъ разболяванieto на алжирцитѣ. Трѣбва да забѣлѣжимъ и още едно, именно, че нашитѣ почвенни условия се съвсѣмъ други, отъ колкото онѣзъ на Италия и Алжиръ, и тѣзи страни никакъ не могатъ ни послужитъ за примѣръ. Още при турския режимъ въ тукашния пловдивскій пдаре — меджлиси, при управленieto на Ага Бей пѣкои отъ попросвѣтитѣ агити разбраха голѣмата вреда отъ чалтицитѣ и въпроса бѣше турнатъ на редъ за забраняване на сѣянието на ориза. На последнъо турското правителство е забранило сѣянието на ориза въ Брусса. Защо? питае ние защитницитѣ на чалтакчиитѣ? Да ли финанситѣ на Турция се въ подобро състояние отъ нашитѣ?

Сега ние ще направимъ единъ малкъ исторически преглѣдъ на сѣянието на ориза у насъ. Когато руситѣ дойдоха

тукъ, въ времето на войната, тѣ забѣлѣжиха че сълдатитѣ най много се разболѣватъ отъ блатна треска тамъ именно кждѣто се сѣе ориза. Вслѣдствие на това тогава бѣше назначена една многочленна докторска коммисия, която констатира факта че тѣзи трески, въ такъвъ голѣмъ размѣръ, произлизатъ именно отъ чалтицитѣ. Това рѣшение на коммисията накара руското окупацiонно управление да забрани сѣяннето на ориза.

Просвѣтенното правителство на Алеко-паша, рѣководимо отъ гуманно чувство къмъ населението, бѣше противъ сѣяннето на ориза, като сподѣлеше руското рѣшение по този въпросъ, и областното събрание въ засѣданието си отъ 8 Декемврий 1879 год. пакъ забрани сѣяннето на ориза. Слѣдъ паданнето на Алеко паша, Гавриль-паша и неговата, тѣй наречена «русофилска», партия, щомъ встѣпиха на властъ, въ 6-та редовна сесия на областното събрание, веднага подигнаха отново въпроса за чалтицитѣ и рѣшиха го съ отиѣняване на предишното распореждане, т. е. разрѣшиха пакъ сѣяннето на ориза. Пренията които станаха по този въпросъ въ областното събрание се до толкова любопитни, щото ние ще приведемъ тукъ на кратко нѣкои отъ тѣхъ. Въ шестата редовна сесия на обласното събрание въ засѣданнето отъ 24 Ноемврий 1884 год. се прочете рапорта на коммисията за общитѣ сгради, подписанъ отъ председателствуващия Д-ръ Янколовъ и секретаръ Наботковъ. Правителството питахе: 1, трѣбва ли да се позволи отъ пово сѣяннето на ориза, 2, ако се позволи то не трѣбва ли да се подложи на нѣкакви условия въ полза на общото здравие? Коммисията въ отговоръ на това правителствено запитване дойде къмъ слѣдующитѣ заключения:» 1, сѣяннето на ориза се позволява въ Источна Румелия; 2, съ това разрѣшение се ползватъ само ония притежатели на ниви които сѣ имали право да ги сѣятъ и съ оризъ; 3, колкото за другитѣ видове права за сѣяннето оризъ правителството се задължава да изучи всичко върху този въпросъ и да представи законопроектъ въ пдущата сесия, или въ форма на публично — административенъ правилникъ, чрезъ който да се узакони урѣдъ на сѣяннето,

както въ интереса на имѣющитѣ правдини така и въ интереса на общото здравие».

Ние нѣмаме да се спираме върху другитѣ мотиви които наकरаха комисията да приеме подобно рѣшеніе, а ще забѣлѣжимъ само че тя като имаше предъ видъ че оризосѣяннето е вредно за общото здравие, казва въ своятъ рапортъ: «защото не трѣбва да се губи никакъ предъ видъ общото здравие, което може да страда отъ частнитѣ интереси, то сега се прие да сѣятъ оризъ само ония людѣе които иматъ свои собствени ниви на които иматъ право да сѣятъ и оризъ и които иматъ своя вода, та съ това да не пречатъ никому, и пространството което ще бѣде посѣто съ оризъ, слѣдователно ще бѣде облято съ вода, ще бѣде твърдѣ малко: Отъ тѣзи осторожни думи на комисията се вижда че тя сама съзнава че чалтицитѣ не ще да бѣдатъ полѣзни за населението и за това иска да ограничи количеството имъ. Пенататѣкъ рапорта на комисията казва: «колкото е истинна поговорката» сухо здравие е чпета болѣстъ «толкова е вѣрно че застояванието на водитѣ е вредно за здравнето. Колкото за здравнето на населението, правителството може да земе най строгитѣ мѣрки като узакони канализацията на водитѣ и другитѣ потребии».

Въ засѣданнето на 27 Ноември почнаха се разпеквания върху този рапортъ. Г. Груевъ говори противъ предложеніето на комисията. По въпроса за общото здравие той каза: «Азъ бихъ поискалъ мнѣнието на *свѣстнитѣ* лѣкари да кажатъ, да ли едно голѣмо пространство такива блатисти мѣста е потребно да породи заразителни испарения, или само едно малко пространство, напр. толкозъ колкото залата на нашето областно събрание, стига да ги породи? Ние Г-да не трѣбва да искаме да ставаме повече майстори отъ колкото се на другитѣ мѣста въ Европа, отъ които азъ чухъ, че нѣма мѣсто, гдѣто сѣяннето на ориза не би било вредително. Тамъ гдѣто се сѣе ориза въ ноголѣмъ размѣръ е сѣдалището на холерата и тифуса а тамъ гдѣто е въ помалѣкъ размѣръ има треска. Въ Франция земята е толкозъ приятна за сѣяннето на ориза кол-

кото и у насъ, но никой не помислюва за сѣяннето на ориза защото било добре въ економическо отношение; напротивъ тамъ е толкозъ запретино сѣяннето на ориза, шото никому не дохожда умъ че може да бѣде нѣкога позволено. Белкимъ тамъ земледѣлнето произвожда такива произведения, шото да може да заплаща на пълно трудоветѣ на земледѣлцитѣ? Ако земете по широко да испитате, защо на други мѣста не се позволява сѣяннето на оризъ, тамъ нѣма да намѣритѣ че се, основаватъ на прости цифри че единъ квадратенъ метръ трѣбва да даде толкова оризъ или толкозъ други произведения — това е единъ мизеренъ интересъ — и отъ тази точка зрѣние не може да се глѣда на този въпросъ. «Понататѣкъ Г. Груевъ каза:» Една законодателна властъ трѣбва да глѣда всѣкога, да ли може да бѣде нѣщо полѣзно за общия интересъ, или не. Азъ казвамъ че е врѣдително, даже вредително повече, отъ колкото може да се въобрази. Прочетете по постраниитѣ съчинения за народната икономия и ще видите че първото условие за напредѣка въ една страна е да бѣдатъ жителитѣ въ здравословно отношение турени въ добри условия. Защо? На сжщитѣ основания както едно животно, когато е здраво повече работи, така и чловѣка. Европейцитѣ, които се поздравя, работятъ два пжти; или три пжти повече отъ насъ. А у насъ намѣсто да направимъ хората поздравя, за да можатъ да искаратъ нѣщо повече 300 себе си, и да извадатъ поздраво въ бѣджщето поколѣние, и да имаме не само добри работници, но и добри войници, за това никакъ не се грижатъ. Но ако вече не се грижимъ за бѣджщето на хората то поне трѣбва да направимъ смѣтка, да ли това не вреди на общия интересъ. Ако предположимъ даже че отъ 50,000 души които се занимаватъ съ сѣяннето на ориза половината за времето на обработванието на ориза лѣжатъ болни отъ треска, то ще имаме 25,000 работници загубени за това време. И даже да предположимъ само 10,000 души, ако тѣ цѣло лѣтно време оставатъ безъ работа, пресмѣтнете колко струва това, 10,000 души да останатъ безъ работа? Да ли това не ще да погълне напълно пол-

зата която се произвѣжда отъ оризътъ за областта? Азъ мисля че ще я погълне напълно. И така въ економическо отношение сѣяннето на ориза е безполезно». На Г. Груева оппонира първо Г. Д. Стамбуловъ. И отъ неговата рѣчь ние ще вземемъ само онова което се касае до вредата за здравнето отъ оризосѣяннето. Той каза: «Да ли здравнето на населението ще бѣде подозно когато се сѣе ориза отъ колкото сега, като се не сѣе, азъ не мога да предполагамъ, понеже правителството не е направило никаква издирване или изслѣждане въ това отношение при всичко че има санитаренъ съвѣтъ, и не е представило никаква статистика, за да би могло да ни увѣри, че дѣйствително отъ несѣяннето на ориза жителитъ се поздравя, отъ колкото понапредъ. За това азъ мисля че и това не е причина да не се сѣе ориза. Г. Груевъ когато говореше по този въпросъ питаше: да ли водитъ когато се въ по-малко пространство се вредителни или само когато се въ по-голъмо. При всичко че не съмъ специалистъ по тази частъ, но имамъ съмнение че въ 4—500 уврати мѣсто, въ което се намиратъ 500 дупки пълни съ вода, тѣ ще принесѣтъ по-голъма вреда отъ колкото ако се направи, както предлага сега комисията, една редовна канализация. Щомъ се канализиратъ водитъ нѣма да се страхуваме отъ нищо».

Вторъ ораторъ въ полза на оризосѣяннето бѣше Г. Нв. Гешовъ, като каза че той и въ 1879 год. въ първата сесия на областното събрание го е защищавалъ противъ всичкитъ другитъ представители. Ето какво каза Г. Нв. Стеф. Гешовъ по въпроса който ни интересува: «Относително за здравословната частъ на работата, азъ ще се огранича да кажа само туй, че нѣма никакви статистически данни, които да ни увѣратъ, че като се сѣе оризътъ, имало повече болѣсть. Въ предложението на правителството споменува се че едни автори казватъ че сѣяннето на оризътъ било много вредително. Това може да е така, и никой не може да откаже, че миазмитъ, които се произвеждатъ отъ постоянното стоене на водитъ произвеждатъ трески, както бѣше понапредъ въ Пазаржикскій окръгъ. Сега

искать да кажатъ нѣкои г-да представители, че трескитѣ не сж толкова много, както бѣха понапредъ и че населението въ тия мѣста въ здравословно отношение било подобрѣ. Не отказвамъ че това може да е така, но при отсъствието на статистически данни, кой може да докаже, че понапредъ е било толкова, а сега помалко? За това ние неможемъ да се произнесемъ точно. И даже, ако се е подобрило здравословното положение, то може да се отдаде на нѣкои други причини, които може повлияватъ за подобрене на здравословното положение. Азъ ще спомѣна нѣкои такива причини. Преди войната нашето население се е хранило много по-лошо отъ колкото сега. Благодарение на примѣрътъ който взехме отъ окупационнитѣ войски, нашето население захвана да яде повече месо, да милѣе къмъ храната и къмъ своятъ домашенъ животъ повече отъ колкото понапредъ. Тоя напредъкъ въ здравословно отношение се дължи на това обстоятелство че нашето население сега обича да се храни по-добрѣ отъ колкото понапредъ. Така също има сега и друго нѣщо въ домашний животъ, което много повлиява въ подобръннето на здравето. Напр. преди войната въ Пловдивъ азъ невярвамъ да е имало поне 200 души, които да спѣха на кровати, всичкий свѣтъ спѣше долу, и азъ самъ спѣхъ долу на една ностелка, и спѣхме по 5—6 души въ една стая; когато сега въ Пловдивъ има може би повече отъ хиляди кровати. Това е едно условие, което твърдѣ много влияе да нѣма толкова треска въ Пловдивъ, колкото е имало понапредъ. Изобщо всичкитѣ тия измѣнения въ домашний животъ, които се забѣлжватъ че се уважаватъ у насъ, идатъ да ни увѣрятъ че селянинътъ и гражданинътъ отъ день на день се стараятъ да живѣятъ по-добрѣ и животътъ да имъ бѣде поредовенъ, така щото тия измѣнения значително повлияватъ да бѣде треската по-малко отъ колкото понапредъ. Ето защо въ отсъствието на статистически данни неможемъ да кажемъ че само за това нѣма толкова треска понеже не се сѣе оризъ.» Сетнѣ Г. Ив. Стеф. Гешовъ каза: «Имаме примѣръ отъ страна на една велика сила, Англия, която въпрѣки здравословнитѣ

причини, лани, когато върлуваше холерата въ Индия, не щеше да затвори Суезския каналъ; слѣдователно тя предпочита да има холера, а да има и търговия, отъ колкото да нѣма холера, а да нѣма търговия. Това правятъ англичанитѣ, които иматъ търговията на цѣль свѣта въ своитѣ рѣцѣ, а ние голаци, които нѣмаме другъ поминѣкъ, който би далъ сгода тоже на работници да работятъ и на предприемачи да печелятъ, ние искаме да запретимъ сѣяннето на оризътъ само по здравословни причини.» Страшно чорбаджиийско бездушие показва Г. Ив. Стеф. Гешовъ съ тѣзи си думи! Примѣра на Англия на която се ссплава той не е никакъ у мѣсто, защото Англия дѣйстви-телно не е затворила Суезския каналъ и е разнасяла холерата на всѣкъдѣ, — фактъ констатиранъ отъ всичкитѣ учени док-тори, — но у себе си, въ Англия тя не е занесла холера, защото гигиеническитѣ учреждения въ Англия се най първитѣ въ свѣта, както го заявиха миналата година свѣтилата на ги-гиената въ гигиеническия конгрессъ въ Виена. Именно това обстоятелство даде повече поводъ на Мюнхенския профессоръ Петенкоферъ да доказва безполезността на карантинитѣ и не-обходимостта на взиманне мѣрки у себе си, въ страната. И както виждатъ читателитѣ, нѣма нищо общо помежду егоизма на Англия и сѣяннето на ориза у насъ!

Священникъ Тилевъ говори противъ сѣяннето на ориза. Между друго каза слѣдующето: «Каза се отъ предговорившитѣ, че едва ли могло да се забѣлѣжи нѣкакво влияние въ здравословно отношение отъ сѣяннето на чалтицитѣ. Азъ никакъ нѣмамъ право да говоря по това понеже не съмъ специалистъ. Имамъ обаче право да кажа отъ опитъ това което съмъ виж-далъ. Азъ зная села и общини, които никога не се биле здрави когато се сѣяха чалтицитѣ. За примѣръ селото Сараново, което понапредъ презъ цѣлата година не можа да се види здраво, сега е съвършено здраво. И за това не се причинитѣ че хо-рата почнали да спатъ на кровати и друг. Съвършено други се причинитѣ. И само тукъ въ града се забѣлѣзва че хората спатъ на кровати, а то пезначи че нашето население, което е

сега поздраво, спи на кревати. То нѣма кревати а спи, както и понапредъ, долу на земята. Доказано е че тамъ гдѣто се сѣяни чалтици, населението е било всѣкога нездраво. Причинитѣ за менъ се най ясни тия, че запрещението на чалтицитѣ повлия на хората да бждатъ здрави, така също въ Пловдивъ както и въ Пазарджикъ.» Г. Наботковъ говори въ полза на сѣянието на ориза, защото нѣмало статистика която би доказвало че то е вредително. Г. Матакиевъ отговори на това слѣдующето: «Като говорятъ за здравословна точка тия Г-да, които поддържватъ сѣянието на ориза казватъ: понеже нѣма статистика да ни укаже, да ли е било понапредъ здравнето по-лошо, да позволимъ сѣянието на ориза. Това е единъ софизмъ. Защо не е имало статистика? Защото тогавашното правителство толкова се интересуваше за своитѣ подданици щото и статистика за тѣхъ не е направило. И това не е никакъ аргументъ за да би могло да се докаже противното. Азъ Г-да лаип, като бѣхъ представителъ на Татаръ-Пазарджикската коллегия, когато се внесе въпроса за ориза и когато Г. Величковъ положи въпреса, че трѣбва да се размисли, да ли да се дозволи сѣянието на ориза, или не, азъ тогава понеже Т.-Пазарджикската околия е, която най много се интересува въ този въпросъ, като представителъ на тая околия заобиколихъ почти всичкитѣ села, питахъ ги и зимахъ тѣхното мнѣние, като имъ представихъ въпроса съвсѣмъ безпристрастно, като че азъ бѣхъ нето за, нето противъ, и увѣрявамъ ви, всички села се произнесоха категорически противъ сѣянието на ориза. И дѣйствително главната причина за да се произнесохъ противъ, бѣше повече здравословно, или гигиеническо съображение. Не е нужна Г-да писана статистика въ това отношение. Идете интересующи се Г-да и питайте въ всѣко село въ околията, гдѣто е сѣянь оризъ, питайте богати и сиромаси, прости и поразумни, питайте всѣкого и ще ви кажатъ: че когато се е сѣяло оризъ, презъ мѣсяць Юлий, Августъ и Септемврий, въ всѣка къща дѣцата бѣха болни, изобщо всички лежаха на постеля, всѣкий мъжъ върастенъ посеше на себе печата на треската. Но не

бѣше само по хората тая загуба; ами всѣкий добитѣкъ, всѣка овца, всѣки волѣ, или крава, които се напиха отъ чалтишката вода, умираха! Населението губеше и въ хора и въ скотоводство! Питайте казвамъ, не мене, нито противниците, но питайте интересующитѣ се села. Това казвамъ, тъй като на много души се види чудно, че ние, като представители отъ единъ и същия департаментъ говоримъ единъ другиму противно. Чудите се кому да повѣрвите. Но питайте населението, нему вѣрвайте.»

Удивителни се по своята своеобразна логика думитѣ на Г. Юркова. Той като юристъ главното си внимание обърна на закона и рѣши че запрещението да се сѣе оризъ е незаконно, защото е имало отъ турско време чалтиджии, които имаха законно право да сѣятъ оризъ. «По закона, казва той, никаква гигиеническа страна не може да има, до когато не се направи единъ законъ, който не да повреди на индустрията, а да я нареди. Ако глѣдаме само отъ гигиеническа точка зрѣние, безъ да глѣдаме какво казва закона, значи да приемемъ баши-бозуклъкъ. Кажете ми да-ли е направенъ единъ атмосферически опитъ въ И. Румелия? Събрали се нѣколко доктори въ кѣщата на д-ръ Чомакова, рѣшили че е лошо сѣянieto на ориза и запрещава се това сѣяние! Ако има човѣкъ животни, които хранятъ въ кѣщата си, тѣ праватъ такива миазми, но рѣшаватъ ли се хората да утрепатъ тия животни? Не може да ги избиятъ, защото хората трѣбва да се хранятъ отъ тѣхъ. Следователно не може да иматъ тъй чиста кѣща, каквато иска напиримѣръ Г. Груевъ, да бждатъ все чисти и здрави. При гигиеническа точка зрѣние трѣбва да земемъ предъ видъ размѣрътъ на сѣянieto. Въ тая стая ако стоимъ сто души то миазмитѣ които пущае ние нѣма да повредятъ, но ако се 1000 души, тогава ще се запаримъ.» (Азъ цитирахъ тази послѣдната фраза, за да видятъ читателитѣ съ каква дълбока ученостъ се биле проникнати доводитѣ на защитницитѣ на оризосѣянieto!) Въ края на своята рѣчь Г. Юрковъ се съзна че той самъ сѣе оризъ и че това сѣяние «е голѣмъ спасителъ на Пловдивския

и Пазарджикския департаментъ и изобщо на цѣлата областъ; като ще се намали цѣната на ориза, цѣлата страна ще има интересъ и България ще има интересъ, чрезъ тая индустрия ще забогатяватъ хората и най послѣ ще направимъ на всички добро. Защото какво добро ще направимъ на страната, ако остане положението като днесъ сиромашко? Училища искаме, канали трѣбало да правимъ, ами какъ ще ги правимъ, като нѣма пари? Дайте на хората възможность да извадятъ колко годѣ пари съ оризътъ, а послѣ тѣ ще направятъ училища и канали.»

Въ засѣданieto на 29 Ноември д-ръ Хакановъ, който въ това време отъ председателъ на камарата бѣше станалъ директоръ на общитѣ сгради, каза че правителството желае само да знае мнѣнието на областното събрание върху въпроса дали трѣбва да се позволи сѣянieto на ориза, или не, и че то, правителството, е било подбудено отъ публичното мнѣние да предложи този въпросъ на събранието. За успокоение на събранieto той каза че «събранieto може да вземе рѣшение въ формата както го е представила комисията, или въ друга форма, а пакъ правителството разбира че до когато не се приеме онзи законопроектъ, когото то мисли да внесе за начинътъ за сѣянieto на ориза, до тогава сѣянieto не може да се позволи.»

Интересно бѣше заявлението на Пловдивския тогавашния и сегашния префектъ Г. Димитровъ, депутатъ въ областното събрание отъ 1884 год. «Азъ ще кажа че окупационнитѣ руски власти бѣха изучили много добръ въпроса и когато се запретили сѣянieto на ориза тѣ се имали на какво да се основаватъ; имаха рапорти отъ твърди опитни доктори, които вървѣха заедно съ войската и на основание на тѣхъ се запретили сѣянieto на ориза. Знаемъ много добръ че при предаването окупационното управление на нашето, единичкото нѣщо, което ни се препорѣчи отъ първото, бѣше, щото неговото запрещение да се не сѣе оризъ около Пловдивъ, да се има за едно свято завѣщание и да се не позволява никакъ.

Много се говори за ползитѣ отъ сѣяннето на чалтицитѣ, но азъ като префектъ мога да кажа че отъ три години пасамъ не ми е искано позволение за сѣяние на оризъ. Само единъ турчинъ отъ Стаинмашка околня постоянно дохождаше. А туку отъ Пловдивската околня никой не е дохождалъ. Нѣкои приведоха за аргументъ че въ Италия било позволено сѣяннето на ориза. Азъ ще кажа че говорихъ съ нѣкои хора за това, но тѣ казватъ че тамъ имало такива корита гдѣто се сливатъ 3—4 рѣки, които като не могли да се канализиратъ, не могло населението да има друга полза отъ тѣзи мѣста, освѣнъ да ги носѣ съ оризъ; за това и самото италианско правителство се съгласило да се позволи сѣяннето на оризъ въ такива мѣста. На други мѣста, гдѣто нѣма тия естествени удобства, не може да се сѣе оризъ.»

Д-ръ Антониадисъ се спрѣ по-дълго върху гигиеническата страна на въпроса, затова ние ще приведемъ исцѣло онова което каза той: «Истина е гг. че може и земята, върху която се сѣе оризъ, е причината отъ която става треската. Но да не мислятъ нѣкои че ако се запрети сѣяннето на ориза, ще престане тая треска съвсѣмъ, или ще се намали. Не! ще имаме може би още по-лоша треска отъ колкото имаме до сега. Можда да ви увѣра че всѣкъгдѣ въ свѣта има треска (почитаемия д-ръ Антониадисъ прави погрѣшка, нека разгърне първия учебникъ по вътрѣшната патология и ще види че това неговото утвърждение не е истина), но всѣкъгдѣ както знаемъ не се сѣе оризъ. Трескитѣ не се еднакви. Тѣ зависятъ отъ много обстоятелства. У насъ ако и да се сѣе оризъ пакъ не може да докара това такава треска, която да е толкова вредителна, както мислятъ нѣкои събратия. Има мѣста дѣто треската е много лоша и докарва смъртъ, а тамъ не се сѣе оризъ. У насъ никогда нѣма толкова лоша треска, щото би трѣбвало да се страхуваме отъ нея.» (За жалость въ настоящето време, когато се сѣе вече оризъ, има смъртни случаи отъ треска. Азъ въ кратковременната си практика въ Пловдивъ съмъ видѣла вече единъ такъвъ случай, за който ще говоря послѣ.) «Ние

бѣхме имали повече право да мислимъ за общото здравие отъ различни точки зрѣние, а не само отъ тая точка която се от-  
 носи до чалтицитѣ. Ние въ града имаме такива огнища за  
 треската, които се положатъ отъ чалтицитѣ. Тукъ вътрѣ въ  
 града има постоянно една болѣсть, която е много по-лоша отъ  
 треската, тя е тифусъ. Но ние видя се отъ тифуса не се боимъ,  
 а се боимъ отъ треската, едно доказателство че не се боимъ  
 отъ тифусъ е, че не се зиматъ никакви мѣрки противъ него.  
 Единъ ближенъ примѣръ е тоя хамамъ. Ние които дохождаме  
 тукъ да правимъ закони, помежду които има и такива, които  
 се отнасятъ до общото здравие, тукъ не се боимъ отъ въздухъ  
 на хамама, но се боимъ да позволимъ сѣяннето на ориза, възъ  
 отъ града, за да не би да докараме на нѣкого треска. А това  
 помѣщение, което е малко срамотно за насъ, за това се не  
 грижимъ, да се направи друго. Отъ всичко това произлиза че  
 можемъ да позволимъ, колкото зависи отъ насъ, сѣяннето на  
 ориза, безъ да се боимъ, да имаме отговорностъ предъ нашитѣ  
 избиратели. Както се каза, руситѣ, като дойдоха тукъ, ви-  
 дѣха тия земи, и питаха какви болѣсти има тукъ. Каза имъ  
 се че тукъ имаме чалтици и отъ тѣхъ имаме треска. Добрѣ,  
 казаха тѣ, като е тая причината, да се запрети сѣяннето на  
 ориза. Викаха нѣколко доктори, които бѣха въ града, и тѣ  
 безъ да изучатъ работата както трѣбва, така е! тия доктори  
 казаха че не водата която пои чалтицитѣ произвежда миазми  
 за треската, но сѣяннето на ориза притежава единъ видъ спе-  
 циални вещества, които правятъ треската. Когато това не е  
 така. Треската не става само въ ония мѣста, гдѣто се сѣе  
 оризъ, но и въ такива мѣста гдѣто не се сѣе и гдѣто тре-  
 ската е много по-лоша. Като е тѣй работата, мисля че отъ  
 тая точка погледнато на въпроса, можете много свободно да  
 земете едно рѣшенне, че за сега, като се зима предъ видъ  
 икономическото положение на областта, може да се позволи  
 сѣяннето на ориза, и може да сте спокойни, че съ това нѣма  
 да сгрѣшите и нѣма да вземете никаква отговорностъ срѣщу  
 вашитѣ избиратели.»

Г. Бѣлчевъ каза слѣдующето: „Азъ когато зехъ думата, бѣше преди д-ръ Антоннадисъ, който даде разясненія отъ гигиеническа точка зрѣние, и мисляхъ че ние, преди да обѣрнемъ нашата прекрасна земя въ блата, трѣбва да чуемъ думата на компетентнитѣ хора. Съжалявамъ обаче като виждамъ че докторитѣ не се послѣдователни. Д-ръ Вълковичъ, който направилъ тоя хамамъ, бѣше докторъ, а Г. Д-ръ Антоннадисъ го упрекава. Отъ подобни работи заключавамъ че не може да има голѣмъ респектъ до думитѣ на докторитѣ за сѣяннето на ориза. Гг. докторитѣ ни расправатъ въпроса за треската, но тукъ е въпроса съвсѣмъ другъ. Не е дума да се характеризиратъ трескитѣ. Предложението на правителството казва че на тия хора се дава право да сѣятъ оризъ, които иматъ частни земи, а за другитѣ работи се обѣщава че ще ги обясни въ единъ новъ законопроектъ. Желателно е сега, или Г. д-ръ Антоннадисъ, или другъ уважаемъ Г. д-ръ да ни даждъ слѣдующитѣ свѣдѣния: да-ли е вредително изобщо за здравието, не само колкото за треската, сѣяннето на ориза и въ частна земя, която захваща мѣсто, колкото тая сграда въ която ние стоимъ? Слѣдъ тия обяснения, за които се компетентни докторитѣ, мисли че ще бѣде исчерпанъ въпроса и ще бѣда спокоенъ въ своята свѣсть да кажа да или не. Но предварително трѣбва да се разясни въпроса по санитарната частъ.»

Директоръ на общитѣ сгради, Д-ръ Хакановъ, каза на края на дебатитѣ: „Въпросътъ е много важенъ. Преди почтаемъ събрание да земе рѣшение, трѣбва сериозно да обмисли, трѣбва да премѣри два голѣми питиреси, икономически и гигиенически! Ако рѣшите че може да се сѣе оризъ, правителството ще внесе законопроекта. Може да внесе не единъ, а два законопроекта за начина на сѣяннето на ориза и за уреждането на всички въпроси които водятъ съ себе си това сѣяние. Единъ отъ почтаемитѣ представители говори за здравословната частъ на тоя въпросъ, която обл. събрание трѣбва да земе въ внимание когато рѣшава въпроса. Ориза самъ по себе си нищо не вреди на здравието като и другитѣ растения, които се са-

дать не вредятъ. Но това което докарва щета е образуването на блатата. Това докарва изобщо въ населението такова здравословно положение, което по нѣкой път е положо отъ всички економически кризи и хиляди пъти е положо отъ охтиката. Трѣбва да знаете г. г. че ако и да нѣмаме статистически данни, но въ много мѣста гдѣто има малария, било въ Италия, било въ Франция, било въ Добруджа статистиката доказва че тамъ тая болѣсть произлиза не отъ сѣяннето на ориза, но отъ неуреждане пстичаннето на водитѣ. Тамъ нѣма размножаванне на семействата, нѣма да видитѣ хора които се достигнали 60 годишна възраст, хората се слаби тоже въ умствено отношение. Ще намѣрите въ всичкитѣ хора отъ Августъ до Октомврия единъ мързель, едно замайване, което прави тия хора неспособни да работятъ. Отъ сѣяннето на чалтицитѣ съ неуредено течение на водитѣ може да се дойде и у насъ пакъ до това положение, което никой отъ насъ не би желалъ. Каквито и да сѣ економическитѣ интереси но никой не може да желае едно такова здравословно положение. Да не ходимъ далечъ. Има близо до Пловдивъ едно село Паша-махала, гдѣто има едно блато което е много вредително. Извикайте впрочемъ всички хора отъ Пловдивскій департаментъ и ще видите че сѣ на това мнѣние, че сѣяннето на ориза ще бѣде едно престѣпление къмъ човѣщината. Но понеже е важенъ въпроса отъ ипническа и економическа страна, събрането нѣма да погрѣши ако рѣши че сѣяннето на чалтицитѣ, *при добро урезданне на условията подѣ които може да се сѣе*, може да се позволи. Когато правителството ще представи законопроекта, ще се освѣтлятъ всичкитѣ г. г. представители върху въпроса и въ разискванието на законопроекта всѣки ще може да каже своето мнѣние».

Най ситиъ се гласува и се прне отъ областното събрание слѣдующето предложение на Пв. Ст. Гешовъ: «Областното събрание въ отговоръ на запитването на правителството, да ли да се сѣе оризъ, или не, рѣшава: че сѣяннето на оризъ въ П. Румелия е позволено и че за въ полза на общото здравие добръ ще бѣде да се взематъ отъ правителството цѣлесъобразитѣ надлежни мѣрки, които да се уведатъ съ единъ особенъ законъ».

(Слѣдва.)